

УДК 821.111.09(043.7)

DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.2.2/11>**Дроздовський Д. І.**

Інститут літератури імені Т. Г. Шевченка Національної академії наук України

АВТЕНТИЧНІСТЬ СЕНСІВ ЯК ОДНА З «ОЗНАК ЧАСУ» В РОМАНІ «СУБОТА» І. МАК'ЮЕНА

Стаття присвячена романові «Субота» (2005) І. Мак'юена, який проаналізовано в аспекті нарративних і світоглядних особливостей, властивих ситуації переходу постмодернізму в нову художню конфігурацію, яку запропоновано розглядати в парадигмі метамодернізму. Мета: визначити специфіку світогляду головного героя, лондонського нейрохірурга Генрі Пероуна, професійну діяльність якого досліджено на тлі його родинних невдач і нездатності зрозуміти побутові аспекти життя. Розвинуто наукові рефлексії Л. Мірошниченко (дослідження 2023 р.) щодо інтерпретації роману в категоріях «прикмет часу», властивих початку ХХІ століття. Методи: структурно-семіотичний, герменевтичний, компаративістичний.

Результати та висновки. У статті уточнено запропоновану Л. Мірошниченко систему «прикмет часу», зокрема через звернення до категорії автентичності, яка дає можливість окреслити нові сенси, представити новий погляд на реальність, зокрема на систему історичних і біологічних процесів, що визначають розвиток цивілізації. Погляд на війну в Іраку, релігійні конфлікти, екстремізм і тероризм представлено не лише в системі політичних і суспільно-історичних координат, а через звернення до психології, теорії еволюції, зокрема дарвінізму, особливостей мозкової діяльності тощо. Усе це дає підстави говорити про поєднання в фокусі оповідача світоглядних підходів, які зазвичай вважаються антагоністичними, належними до різного типу дискурсів.

Значення: метамодерністська настанова на створення нового сенсу й виявлення автентичності уможливорює зведення світоглядних полярностей, оскільки з такої взаємодії генеруються нові сенси, які забезпечують автентичність буття, глибинне розуміння реальності та пов'язаних із нею процесів і явищ. Генрі репрезентує два типи розуму: професійна досконалість у роботі з пацієнтами й під час хірургічних операцій на мозку кореспондує із нездатністю персонажа зрозуміти власних дітей, знайти з ними спільну мову, усвідомити їхню систему цінностей, дати визначення естетичним явищам тощо. Порушений комплекс проблем і тематично-мотивних вузлів дає можливість розширити наявний на сьогодні комплекс теоретичних поглядів стосовно інтерпретації роману британського письменника й визначити конфігурації переходу постмодернізму в нову художню якість саме шляхом розгляду цього твору в річищі метамодернізму.

Ключові слова: Іен Мак'юен, сучасний британський роман, метамодернізм, автентичність, постпостмодернізм.

Постановка проблеми. Роман «Субота» (2005, українською мовою твір переклав Віктор Мотрук, якого не стало в лютому 2024 р.) І. Мак'юена, на нашу думку, вкладається в парадигму метамодерністського дискурсу, якому властивий особливий світоглядний синкретизм, що поєднує полярні світоглядні настанови. Філософські погляди й світоглядні підходи головного героя роману Генрі Пероуна оприявнюють таку модель світосприйняття, яку доцільно розглядати як метамодерністську. Власне, проблематика роману «Субота» так само дотична до метамодерністської парадигми світосприйняття в єдності біологічного, фізіологічного та метафізичного, естетичного, зокрема реалізованих у концепті «хисткого світу», за якого війна й

катастрофи є не примарним явищем, а частиною буття. «Головний герой відчувається беззахисним у реальності, коли Лондон, як і сотні інших міст, чекає на свою бомбу. Його стривожена уява наснажує візії жаху» [9, с. 72].

Якщо під постпостмодернізмом традиційно розуміється загальна система напрямів і стилевих конфігурацій, репрезентованих у річищі сучасної літератури після 2000-го року, то під метамодернізмом розуміємо окремих літературно-мистецький напрям, який має епістемологічну основу й систему властивих йому рис. Концепт *автентичності* постає одним із ключових у парадигмі метамодернізму: його експлікації в літературному лоні дають підстави класифікувати аналізований

матеріал у парадигмі модерністської поетики. Сьогодні метамодернізм часто реалізує себе як ключовий напрям у парадигмі постпостмодернізму.

У пропонованій статті ми розрізняємо ці поняття, оскільки в попередніх роботах дослідили, що в лоні британської романістики після 2000-го року доцільно розмежовувати постпостмодернізм від метамодернізму, який не став ключовим літературним напрямом, а сучасний британський роман оприявнює систему рис і «прикмет часу», що виходять за межі метамодерністської поетики, естетики й філософії. Водночас «Суботу» потрактуємо в парадигмі метамодерністських шукань, наголошуючи на визначальності концепту «автентичного буття» для світоглядної й наративної моделі роману.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Представлена в розвідці концепція роману й окреслені дискусійні аспекти щодо його трактування в парадигмі метамодерністських шукань значною мірою зумовлені літературознавчою студією Лілії Мірошніченко «2000-ні: прикмети часу в романі Іена Мак'юена «Субота»» (2023 р.). Науковиця зауважує, що «Мак'юен змушує читача визнати, що субота перестала бути простором лише приватним і що годі вважати, що глобальні негаразди стосуються не кожного. Наш теперішній спільний досвід суботи – у ситуації повномасштабної війни – змушує визнати слухність точки зору автора» [9, с. 74].

О. С. Анненкова в розвідці «Література в оптиці катастрофи: катастрофічність людського буття та індивідуальної свідомості в сучасному британському романі» наголошує, що «Мак'юен передає «моменти буття», рефлексії і саморефлексії героя у найтонших деталях, показуючи, як він нібито роздвоюється між настроями відчаю і надії, між вірою в те, що цей світ є прекрасним, і розумінням того, що він є жахливим, і хитання Пероуна оголюють внутрішню сутність сучасної людини: навіть ті, хто здатен міркувати, розуміти і співчувати, не позбавлені страхів, помилок і слабкостей, наслідки яких не передбачити. Випадкова зустріч з важко хворим злочинцем Бакстером стане для лікаря серйознішим випробуванням і перевіркою на міцність його переконань і поглядів» [3, с. 149]. І. Мак'юен справді вдається до психологічного розкриття головного героя, який роздвоюється між відчаєм і надією, добром і злом, вірою і розчаруванням, що загалом відповідає філософії та світогляду метамодерністського типу [1; 2; 8; 10].

Аналіз оповідачем глибинних мотивацій і представлення докладної психологічної характеристики персонажів є однією з особливостей роману

«Субота». Тео, син Генрі, стверджує, що коли ми переймаємося суттєвими питаннями, все має жахливий вигляд і немає на що сподіватися. Однак, коли людина фокусується на менших, ближчих речах, як, наприклад, нові знайомства, проекти або розваги, все видається яскравішим і привабливішим. Такий підхід акцентує на важливості забувати про складні проблеми та зосереджуватися на радощах життя. Тео зазначає: «Коли ми переймаємося великими речами – політичною ситуацією, глобальним потеплінням, всесвітньою бідністю, – все це виглядає справді жахливо, і ніщо не стає кращим, і нема на що сподіватися. Але коли я думаю про щось менше, щось ближче – ну, там, про дівчину, з якою я щойно познайомився, про оту пісню, яку ми з Чесом хочемо зробити, про катання на сноубордах наступного місяця, тоді все виглядає класно. Тому моїм девізом буде: думай про незначне» [6, с. 37].

О. Анненкова підкреслює, що автор уважно розкриває глибини емоцій та моральних дилем головних персонажів, показуючи їхню внутрішню сутність та аналізуючи конфлікти. Зустріч зі злочинцем – серйозне випробування для нейрохірурга. Т. Кушнірова зауважує, що «роман «Субота» («Saturday», 2005) – так само яскравий приклад міметизму, спроба схопити об'єктивну даність людського «Я» (свідомості та підсвідомості). В романі об'єктом інтелектуального та художнього копіювання постають складні процеси всередині людського мозку. Мак'юен наважується підійти до них як літератор, заперечуючи думку про те, що художня (метафорична) мова та наукова мова – це інь і янь, яким ніколи не зійтися. Це не постмодерністське змішування жанрів і стилів, точок зору і мовних кліше, а спроба передати через метафору й інтенційований художній простір об'єктивну реальність, яку можна верифікувати» [5, с. 88]. Дослідниця аналізує «Суботу» як роман із виразними рисами міметизму: твір передає об'єктивну картину людського «Я» через складні процеси в мозку. Оповідач поєднує художню та наукову мову, прагнучи передати об'єктивну реальність через метафору. Це свідчить, на нашу думку, не стільки про постмодерністське змішування жанрів, скільки про спробу репрезентації складних мозкових процесів за допомогою літературного дискурсу, який стає гібридним і прагне оприявити *автентичність буття* персонажів.

Постановка завдання. Метою статті є окреслення світогляду головного героя, лондонського нейрохірурга Генрі Пероуна, в системі ключових проблемно-тематичних вузлів метамодерністської філософії.

Виклад основного матеріалу. У романі «Субота» експліковано персонажа (Генрі Пероун), який перебуває у двох вимірах: сцієнтиському, тобто науково-медичному, що виявляє професійну ідентичність, і побутово-життєвому – цей вимір розкривається, зокрема, через показане в романі спілкування з родиною. Друга модель репрезентує відповідно до фокусу оповідача іронію стосовно нездатності головного героя в побуті виявляти власні унікальні розумові здібності, якими Генрі може похвалитися в операційній. У такій дихотомії реалізується іронічна складова роману, яка генетично пов'язує твір із традиціями британської постмодерністської літератури: непересічний розум Генрі підважено завдяки наявності скептичного оповідача, інтелектуальні здібності піддано якщо не критиці, то показано, що їй вони не дають можливості знайти відповіді на всі запитання стосовно буття. Генрі постає звичайним чоловіком, який прагне бути щасливим. «Родина робить Генрі Пероуна щасливим, але вона не може захистити від ворожого світу. Світ постав у всій своїй некерованості двічі у романі – після аварії літака (яку читач сприймає як синеєдоху терористичної атаки) і того, що сталося одразу після неї, тоді, коли Бакстер увірвався у його дім» [9, с. 73]. Його розум, який, безперечно, можна вважати непересічним саме в професійному плані, виявляє свою безпорадність щодо успішної реалізації життєвих сценаріїв: персонаж виявляє нездатність у плані емпатії, в аспекті розуміння інших членів родини, передусім дітей, які для нього є закритими книжками.

Метамодернізм зводить полярні крайності, поєднуючи емоційність із іронічністю. Роман «Субота» фактично пропонує два модуси буття: який пізнається раціонально на основі біологічних законів, розуміння природи процесів життєдіяльності, й також життєвого плину, який не піддається раціоналізації на основі науково-раціонального розуму, що притаманний Генрі. І. Мак'юен вказує на розвиток сучасної генетики, яка демонструє те, що батьки тепер мають обмежений вплив на характер своїх дітей. Письменник образно порівнює генетичний процес із розіграшем карт, де результат залежить від випадкових факторів у момент запліднення [6, с. 28].

Л. Мірошниченко має рацію, наголошуючи: «Відображений у свідомості Генрі світ упродовж роману трансформується – якщо на початку це світ, що його він хоче відкривати, то наприкінці це світ, від якого він змушений захищатися. Досвід суботи змусив розхитати в ньому затятого раціоналіста, як і визнати власну безсилість перед загрозами світу.

Він не пішов на демонстрацію з глобальним порядком денним, але він спробував зупинити Бакстера, який загрожував його родині» [9, с. 73].

Розглядаючи роман «Суботу» в парадигмі уявлень і підходів метамодернізму, можемо простежити важливі аспекти еволюції жанру роману у творчості британського письменника І. Мак'юена, виявляючи конфігурації змін, що відбуваються загалом у романістиці початку ХХІ ст. Безперечно, можна погодитися, що у творчості І. Мак'юена спостерігаємо перехід від постмодерністського роману до роману постпостмодерністського, який кореспондує з напрямом метамодернізму. Хоча, як ми писали раніше [4], жанрова модель «Суботи» не вичерпується тільки цим напрямом.

Світоглядна парадигма роману «Субота» дає можливість залучити напрацювання теорії метамодернізму до цього твору. Такий ракурс допоможе краще пояснити кореляції між розумом іронічним і розумом, який утверджує автентичність, намагаючись поринути в ті царини буття, які стосуються онтології (автентичного буття персонажа). Важливо зауважити, що «обидва покоління Пероунів сходяться у формулюванні загрози та викликів, що їх старший із сарказмом називає «обов'язковим меню початку двадцять першого століття», де «фірмовими стравами сьогодення» є обговорення загрози війни в Іраку, Ізраїлю та Палестини, диктаторів і демократії» [9, с. 73]. Як зазначає дослідник філософії метамодернізму О. Манюков, «новизна автентичності у метамодерні народжується крізь спробу, поєднану з інформованою наївністю. Першим є крок визнання того, що нам неймовірно складно висловити щось дійсно нове, а другим – подолання страху озвучувати банальні, клішовані та загальновідомі речі, механічно повторювати за іншими домінанті думки з приводу тієї чи іншої проблеми, явища, історичної події. Третій крок – формулювання думок і власного судження. Метамодернізм є одним зі способів творити нове, взявши за основу досвід постмодерну. В роботах фундаторів метамодерну ми одразу бачимо, що вони мотивують нас розуміти реальність по-новому, тобто по-метамодерному, ще до її перетворення на відчутну для загалу дійсність; шлях до нової дійсності прокладається завдяки зміні розуміння світу як такого, яким він має бути у 20-х роках ХХІ століття. А постмодерні та метамодерні цінності мають найбільше допомагати нам в успішному вирішенні проблем глобалізації» [7, с. 103].

Поняття автентичності постає визначальним у метамодерністській парадигмі. Так, українські й

зарубіжні науковці, зокрема дослідники філософії метамодернізму й теоретики культури сучасного періоду, звертаються до аналізу категорії *автентичності* як центральної для метамодернізму. В парадигмі нинішньої культури автентичність також передбачає і своєрідне уникнення емоційних суджень, прагнення персонажів ґрунтуватися на тих законах і закономірностях, які мають стосунок до наукового знання, тобто які репрезентують об'єктивну систему уявлень про реальність, наскільки це може бути загалом об'єктивно верифіковано. На думку Л. Мірошниченко, «образ пінчонівської ентропії, хоч і не згадується прямо, присутній у тексті роману імпліцитно й прочитується в оцінках гуманітаріїв і, зрештою, в думці самого Генрі про антитетичність теперішнього світу й світу його нащадків, хоча вголос він стверджує навпаки. Він лікар і сучасні пристрої допомагають йому рятувати життя людей» [9, с. 71].

Водночас оповідач у «Суботі» не заперечує того, що розум, прагнучи пояснити, отологію буття і зокрема такі естетичні феномени, як поезія чи малярство, в парадигмі нейромистецтва і нейропідходів до мистецьких явищ поки що не здатний до кінця це зробити, і тому в світі є місце для *метафізичного*, детермінованого «вищою закономірністю». Водночас Л. Мірошниченко звертає увагу на те, що в романі «Ілюмінація, яку герой бачить на вулицях Лондона, постає синекдохойою поступу науки та технологій, що їх він схвалює аж до ейфорії. Технологічну еволюцію, яка включає розвиток штучного інтелекту, Мак'юен зробить осердям роману 2019 року «Свій серед машин» (*Machines Like Me*), змодельовавши один із сценаріїв міжвидової взаємодії людини та машини у постгуманістичну епоху. За рік до того в оповіданні «Дюссель...» (*Dusell...*) письменник прокреслив психологію як домінуючу траєкторію такої взаємодії» [9, с. 72].

Попри це, в «Суботі» оприявнена певна недовіра до можливості все пояснити за допомогою розуму.

Апелюючи до метамодернізму, варто наголосити, що в метамодернізмі розум може поставати потужним інструментом осмислення дійсності через зведення полярностей і формування на такому конфігуративному перетині нових сенсів автентичного буття: «Метамодерна автентичність розкривається крізь витончений, завжди щонайменше двополярний процес парадоксального поєднання протилежностей та примирення суперечностей. Якщо ми будемо розглядати людину як місце зустрічі протилежностей, то автентичність

такої людини буде полягати в умінні вибудовувати компромісне бачення, розглядати питання з різних поглядів, які можуть кардинально відрізнятись» [9, с. 104].

Так, у «Суботі» Генрі не просто осмислює дійсність, а є творцем здорових у буквальному сенсі слова людських організмів: він вирізає пухлини в мозку, проводячи складні операції, що загалом засвідчує високий рівень його фахової компетентності. Поруч із цим персонаж, як і оповідач, виявляє нетипове ставлення до соціальних та історичних феноменів, задекларованих у романі. Як підсумовує Л. Мірошниченко, «прикмети часу у романі виразні і є авторською стратегією репрезентації смислових контурів першого десятиліття XXI століття. Добираючи маркери життя сучасного лондонця – мешканця одного з центрів світу, Ієн Мак'юен у такий спосіб мовить і про не-лондонців у посткатастрофічній реальності 2000-них, яка наступила після 11 вересня. Очікування нової глобальної катастрофи підважує раціоцентризм протагоніста – дарвініста-еволюціоніста, апологета біологічного детермінізму, секуляриста, який врешті вимушений засумніватися в їхній дієвості, але й не пропонує альтернативи, осмислюється ним радше як театральне дійство, як психоемоційний стан» [9, с. 73].

Водночас зауважимо, що, на нашу думку, оповідач, залучаючи до своїх міркувань наукові терміни, що стосуються біології, хімії, нейробіології, фізіології мозку тощо, акцентує і на явищах естетичної природи, показуючи, що вони не менш важливі й наявність літератури та мистецтва в історії цивілізації, можливо, також детермінована біологічними чинниками, які до кінця ще неможливо вивчити.

Відповідно до підходів метамодернізму в романі не відбувається абсолютизації раціонального погляду на світ: оповідач не переконує читачів у тому, що існує тільки один об'єктивно верифікований наукою погляд на природу речей. І в цьому полягає особливість метамодерністської настанови, яка реалізована в світоглядних матрицях оповідача «Суботи» І. Мак'юена. Погоджуємося з Л. Мірошниченко в тому, що хоча «минула лише чверть XXI століття, але потреба з'ясувати, у чому це століття продовжує попереднє, а які нові смисли його визначають, є одним із фокусів художнього інтересу англійського роману» [9, с. 68]. Саме тому погляд на цей роман із позиції фіксації й вивчення конфігуративних переходів постмодерністського роману в постпостмодерністський видається перспективним і потрібним у

річищі теорії літератури дослідницьким фокусом. «Субота» дає можливість систематизувати ті нарративні й світоглядні відмінності, які, власне, визначають траєкторію згаданих вище конфігуративних переходів, що кореспондують із транзитивністю зображеного у творі світу. У романі «хиткість підсилює непередбачуваність як чинник, який більше визначає життя протагоніста, ніж він того свідомий. Падіння літака, аварія, в яку він потрапив, – все це маркери некерованості на противагу контролю, який Генрі має у своїй професії нейрохірурга – і коли діагностує, і коли лікує пацієнтів. Крім того, домінанта непередбачуваності позірно контрастує зі структурою оповіді – вкрай вираженою, хронологічно послідовною (лінійною, з деякими флешбеками), зі співмірними за обсягом частинами та гармонією, яку підсилюють твори класичної музики – Баха, Шуберта. Автор переконливо демонструє контроль над фікційним світом (хоча не так радикально, як у романі «Спокута»), у той час як протагоніст цього позбавлений» [9, с. 72].

Крім *хиткості* світу загалом, на чому акцентує Л. Мірошніченко, звернімо увагу, що Генрі не може впорядкувати власного життя на побутовому рівні. Він, попри непересічний професійний розум нейрохірурга, не розуміється на почуттях власних дітей. Їхнє життя, їхні цінності видаються головному персонажеві роману «Субота» незбагненими. Генрі має високий фаховий рівень як нейрохірург. Поява цього персонажа в романі зумовлює залучення значної кількості термінів, які потрапляють у читачький рецептивний простір. Усе це сприяє загальній медикалізації нарративу, про що вже йшлося в наших попередніх дослідженнях. «Медикалізація в зображенні цього мотиву є спробою вийти на рівень універсалізації проблеми, її розуміння в аспекті генетичному, а отже, еволюційному» [4, с. 52]. Медикалізація оповіді спрямована на підвищення універсальності в розкритті соціополітичних та історичних проблем, які оприявлено в романі. І. Мак'юен розкриває глибший зміст дарвіністської еволюції й концепту детермінізму через призму наукових теорій, що сприяє більш повному розумінню оприявлених у творі явищ (війна, екстремізм, релігійні стереотипи та упередження тощо). «Надмір суб'єктивного, впорядкування світу згідно з власними потребами, нездатність сприйняти власну незначущість. На думку Генрі, таке мислення належить тому спектрові, на самому краєчку якого, здійснюючись, як покинутий храм, лежить психоз. І таке мислення могло стати причиною пожежі літака. Глибоко

віруюча людина з бомбою в підборі черевика. Серед переляканих пасажирів багато хто, мабуть, молиться – ще одна проблема стосунку – своєму власному богові, благаючи заступництва. А якщо будуть жертви, то в того самого бога, який визначив їхню долю, незабаром проситимуть у жалобі розради. Пероун вважає це вартим подиву, людським вибриком поза межами моралі» [6, с. 21].

Здатність Генрі раціонально сприймати реальність, раціоналізувати різні явища не допомагає в побутовому житті. Він, можна припустити, як і мільйони інших, має ті самі переживання, прагнення й задоволення. Побутове життя персонажа не видається особливим на відміну від його професійного життя, у якому Генрі має повагу й визнання.

Проте питання про те, чи щасливий Генрі, залишається не до кінця проясненим у романі. Генрі переживає екстатичне захоплення від сексуального життя з дружиною, але його стосунки з дітьми до самого фіналу роману поверхові. Л. Мірошніченко, описуючи побутові аспекти життя Генрі, звертає увагу на інтертекстуальні кореляції «Суботи» зі знаковим модерністським романом В. Вулф: «Вулф'янський інтертекст на поверхні (про імпліцитне – згодом): 51-річна Клариса Деллоуей готується до вечірнього приймання, 48-річний Генрі теж готується до вечері у родинному колі, щоправда привід не урочистий – ще одне «возз'єднання сім'ї». Він сам готуватиме страви для найдорожчих для нього в цілому світі людей – дружини Розалінди, сина Тео та доньки Дейзі, яка приїде з Парижа зі своїм коханим; буде й тесть, а от мати долучитися не зможе. Генрі потрібно придбати все необхідне для вечері, але перед цим – усталені суботні справи: сквош із колегою з лікарні, відвідини хворої матері у будинку для літніх людей. Так само як місіс Деллоуей, Генрі Пероун упродовж дня рухається рідним Лондоном (але на відміну від Деллоуей, яка прогулюється, Генрі за кермом свого мерседеса); обоє лондонців з різницею у понад сто років реагують на подієвість сучасної столиці, розмірковують про себе і про час, в якому живуть. Як і у Вулф, у Мак'юена рефлексія героя – це результат контакту з навколишнім світом» [9, с. 69].

Хоча в оповіді, на думку Л. Мірошніченко, представлено традиції модерністського художнього дискурсу, наголосимо, що цей твір оприявнює також і метамодерністські тенденції, типологічно пов'язані зі сцієнтистським медикалізованим дискурсом, сконструйованим навколо головного персонажа. Дослідниця звертає увагу на цікавий

аспект: «У уста головного героя Мак'юен вклав власні міркування про релігію. На відміну від свого ровесника Джуліана Барнса, який стоїть на позиціях рівновіддаленості від двох виборів, Мак'юен ідентифікує себе як затятого секуляриста і в публічному просторі (симпатик лоббі еволюціоністів-дарвіністів, певний час очолював найбільшу з тих організацій, які гуртують атеїстів, – «Британські гуманісти»), і в просторі власних художніх творів. У цьому романі призначеним атеїстом є нейрохірург, який покладається не на волю Божу, а на силу науки та фактор випадковості» [9, с. 71].

Водночас у романі оприявлена криза раціональності. Діти Генрі не виявляють надмірного раціонального погляду на природу речей, проте і син, і донька мають стосунок до світу мистецтва (іраціонального), який для Генрі незбагнений передусім як автономне естетичне явище. Попри це, лондонський нейрохірург не відмовляє мистецтву в його епістемологічному статусі; він прагне пояснити появу мистецтва в людському житті з погляду біології, теорії боротьби за виживання. Поезія дає можливість створювати нові сенси, що в плані нейрофізіології є результатом сполучуваності нейронів у несподіваний спосіб: їх нові поєднання і утворюють несподівані зв'язки, які конструюють нові сенси. Проте поезія не сприймається ані самими поетами, ані її реципієнтами з погляду нейробіології, а передусім як автономне естетичне явище, яке має цінність у собі. Мистецтво постає джерелом творення сенсів і автономної реальності естетичного характеру. Саме естетична природа дарує насолоду реципієнтам. У таких полярних поглядах на мистецтво як явище естетичне і як феномен нейрофізіологічний, формується погляд оповідача метамодерністського типу. Загалом оповідний фокус наближається до метамодерністського за своєю природою, поєднуючи полярні концепти, принаймні такі, як і раніше не сприймалися в єдності.

Несподіваним видається трактування тероризму в романі. «Розумієте, тільки терор утримує націю в єдності, вся система основана на страху, і ніхто не знає, як це зупинити. Тепер прийдуть американці, можливо, з неправильних причин. Але Саддам і БААСівці підуть» [6, с. 62]. У романі позиціонується думка про те, що терор та страх утримують націю в єдності. Наголошено на можливих негативних наслідках приходу американців до Іраку, але водночас акцентовано на важливості припинення чергового вияву або ж циклу насильства. Наведена вище цитата з роману відображає складність політичної ситуації, змушуючи читача

задуматися над такими концептами, як влада, контроль та мораль.

Крім того, оповідач пояснює природу тероризму з позиції релігії, психології, нейрофізіології. На нашу думку, романи І. Мак'юена доцільно розглядати під кутом зору трансформаційних конфігурацій в аспекті переходу постмодернізму в постпостмодернізм, якому притаманні світоглядні й наративні риси метамодерністської поетики і філософії, що загострює мотив кризи раціональності в сучасному світі. Персонаж, котрий має унікальні фахові здібності, не здатен зануритися в світ своїх дітей, він відчуває відчуженість у комунікації з ними, не розуміє їх життєвого вибору. Лише гострий драматичний момент у житті Пероуна змінює його погляди у фіналі. Здається, Генрі починає інакше ставитися до дітей, починає розуміти їхні естетичні музичні вподобання не лише як вияв належності до андерграунду, бажання протесту тощо, а як потребу знайти сенс у житті. Таке намагання віднайти змістову стабільність, вийти на рівень розуміння життя в його буттєвому сенсі робить роман постпостмодерністським (власне, метамодерністським). Наявність фахових компетентностей і першокласних умінь ще не забезпечує розуміння персонажем глибинних законів життя, які дають можливість побудувати його на принципах, здатних наблизити Генрі до щастя.

Мотив перетворення власного світогляду, здатність знайти щастя і розуміти справжні цінності в житті є одним із ключових мотивів «Суботи». Поруч із раціональним баченням світу, без якого неможливо опанувати тонкощів фаху, потрібне також інтуїтивне відчуття дійсності. І саме цю здатність розвиває й поглиблює мистецтво. В цьому так само вбачаємо метамодерністський світогляд протагоніста й оповідача, котрий водночас залучає до роману терміни зі світу медицини і котрий не заперечує форм інтуїтивного осягнення світу або ж метафізичного досвіду. Лише наявність припущення про те, що є щось за рамками фізичного буття, уможливило ціннісне переінакшення життєвої траєкторії персонажа. А це, відповідно, забезпечує можливість досягнути бажаного щастя, а не лише успіхів у професійній кар'єрі, які напряму з особистим щастям не пов'язані.

Метамодерністський погляд на світ, на думку дослідників передбачає осмислення глибинних мотивацій і психологічних процесів, які стосуються сприйняття реальності. Саме такий аспект представлено в романі «Субота». Прагнення розкрити психологію персонажів у єдності нейрохірургічного і мистецького дискурсів є важливою

рису аналізованого роману І. Мак'юена. Така стратегія відповідає метамодерністському типу рефлексії. Генрі прагне зрозуміти, що відбувається на глибинному рівні сприйняття реальності, його зацікавленість поезією допомагає збагнути, що наразі немає можливості пізнати всі аспекти функціонування мозку. І це дає підстави залишатися персонажем дискурсу раціональності, який водночас припускає: у тих лакунах *непізнаного* може критися те, що зазвичай визначається в категоріях метафізичного досвіду і співвідноситься з *трансцендентальним*.

Метамодерністський аспект «Суботи» полягає в намаганні персонажа й оповідача зрозуміти мотивації героїв, внутрішні інтенції, які неможливо сфальшувати. Зовнішній бік комунікації і загалом соціальних кореляцій між персонажами часто побудований на імітації. У такому разі розмови і сказані слова не відповідають тому, що персонажі думають насправді. Потреба зафіксувати внутрішню думку, розкрити глибинну спонуку чинити так, а не інакше, постає одним із завдань оповідача, котрий прагне донести до реципієнтів усю складність людської природи, зокрема за допомогою занурення в царину нейрофізіології мозку. Медицина є тим фундаментом, який виявляє *автентичність* буття.

Поняття автентичності є одним із ключових концептів у дискурсі метамодернізму. Автентичність почувань, автентичність емоцій, автентичність самовираження в мові – ключові концепти, які визначають дискурс метамодернізму. Оповідач показує читачам, що мовлене не дорівнює внутрішньо відчутому, глибинно пережитому. Як зазначають дослідники, «в сучасному світі сформувалася та міцно закріпилася така соціальна ситуація в якій людям стало складніше не вдавати із себе того, ким в дійсності вони не є й, водночас, стало важче проживати власне життя у його неповторності. Запитання «як жити?», «(я)ким бути та ставати?» є онтогносеологічно невичерпними з академічного погляду та є важливими для реалізації глибинних потреб індивіда в осмисленні вимірів власного Я. Тому реконцептуалізація уявлень щодо особистісної автентичності є важливим кроком і з погляду теорії, і з погляду практики, оскільки це не лише збагачує науку, а й допомагає людям ліпше збагнути спрямування самоідентифікації, самовизначення, знаходження свого місця на планеті.

На нашу думку, пошук автентичності є лейтмотивом метамодернізму» [7, с. 2–3]. Крім того, поняття внутрішньої думки кореспондує в романі

з уявленням про автентичну природу людини. Автентичність, з одного боку, пов'язана з тим, що відбувається на рівні нейропроцесів. З'єднання нейронів, створення нового сенсу – здається, що саме в нових зв'язках, які виникають через несподвані сполучення нейронів і які оприявлені у вербальному вираженні, криється автентичність. Нові утворення слів часто трапляються в поезії, яка побудована на метафорах та інших засобах художності, що є формою переінакшення реальності, її сприйняття через подібність або суміжність явищ (*метафора* – «*пере*-несення» з давньогрецької мови).

Пошук автентичності, усвідомлення, у яких формах криється автентичність, є одним із чинників оповідної моделі «Суботи». У будь-якому разі форми внутрішнього монологу, який притаманні Генрі Пероуну, його бажання зрозуміти, що керує вчинками дітей, що є справжньою цінністю в житті сина й доньки, по-своєму визначають потребу з'ясувати, у яких формах представлена автентичність. Така постановка питання типологічно пов'язує роман «Субота» з метамодерністським дискурсом.

Висновки. Роман «Субота» І. Мак'юена оприявнює метамодерністські риси, виявляючи в наративному фокусі оповідача світоглядний синкретизм. Генрі Пероун виявляє метамодерністське світосприйняття, а загальна проблематика роману репрезентує метамодерністський підхід до наративного поєднання в одному дискурсі біологічно-фізіологічного та естетично-метафізичного (інтуїтивно-чуттєво-метафізичного) первнів.

Досліджено, що в романі зображено персонажа, який розкривається в науковому й життєво-побутовому вимірах, виявляючи професійну та особистісну ідентичність. Спілкування Генрі з родиною розкриває іронію оповідача стосовно недоліків головного героя. Проаналізовано, що в романі дихотомія між науково-професійним і побутово-життєвим вміло використовується для створення іронічного підтексту, що виявляє кореляції роману з традиціями британської постмодерністської літератури.

«Субота» відображає еволюційну динаміку творчості І. Мак'юена й візуалізує конфігурації переходу постмодернізму в метамодернізм, виявляючи зміни, які спостерігаємо в романістиці початку ХХІ століття.

Світоглядна парадигма аналізованого роману дає можливість застосовувати метамодерністський підходи для аналізу твору й розуміння його епістемологічної значущості. Такий підхід висвітлює

кореляції між розумом іронічним та розумом, який прагне до автентичності й виявлення онтологічних аспектів світобудови.

Доведено, що поняття автентичності важливе в метамодерністській парадигмі. Водночас варто відзначити загальну недовіру оповідача до здатності розуму повністю пояснювати явища навколишньої дійсності (наприклад, поезію як іманентне явище естетичного буття тощо).

Аналізуючи «Суботу» І. Мак'юена з погляду філософії метамодернізму, відзначаємо, що в

цьому творі раціональне уявлення про світ не абсолютизується. Оповідач не прагне переконати читачів у єдиному можливому об'єктивному погляді на світ, що загалом характерно для метамодерністської концепції зображення дійсності. Аналіз конфігуративних переходів від постмодернізму до постпостмодернізму на прикладі «Суботи» відображає тенденції в розвитку сучасної літератури, даючи можливість систематизувати наративні та світоглядні відмінності еволюційного процесу в річці британської романістики ХХІ ст.

Список літератури:

1. Abramson S. Ten Basic Principles of Metamodernism. HuffPost, 2015. URL: https://www.huffpost.com/entry/ten-key-principles-in-met_b_7143202 (дата звернення: 01.03.2024).
2. Andersen L. R. Metamodernity: Meaning and Hope in a Complex World. Copenhagen: Nordic Bildung, 2019.
3. Анненкова О. С. Література в оптиці катастрофи: катастрофічність людського буття та індивідуальної свідомості в сучасному британському романі. *Катастрофа як об'єкт літературної рефлексії: колективна монографія*; за ред. О. О. Корнієнко, Т. А. Пахаревої, О. М. Костюк, О. А. Юдіна. Київ: Український державний університет імені М. Драгоманова, 2023. С. 118-152.
4. Дроздовський Д. Містерія й карнавал як метаформи постпостмодерністського британського роману. *Філологічний дискурс*. 2019. №9. С. 47-64.
5. Кушнірова Т. Модернізм і постмодернізм у зарубіжній літературі: навчально-методичний посібник. Полтава: Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка, 2018.
6. Мак'юен І. Субота (пер. з англ. В. Дмитрук). Львів: Кальварія, 2007.
7. Манюков О. Метамодернізм у пошуках нової автентичності. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 033 – Філософія (Галузь знань 03 – Гуманітарні науки). Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2023.
8. Манюков О. Розуміння людської дивідуюальності в політичному метамодернізмі. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії»*. 2022. Вип. 66. С. 27-37. DOI: <https://doi.org/10.26565/2226-0994-2022-66-3>
9. Мірошниченко Л. 2000-ні: прикмети часу в романі Ієна Мак'юена «Субота». *Сучасні літературознавчі студії*. 2023. № 20. С. 67-74.
10. What is Metamodernism and Why Bother? Meditations on Metamodernism as a Period Term and as a Mode; electronic book review. Electronic book review, 2016. URL: <https://electronicbookreview.com/essay/what-is-metamodernism-and-why-bother-meditations-on-metamodernism-as-a-period-term-and-as-a-mode/> (дата звернення: 01.03.2024).

Drozdovskiy D. I. AUTHENTICITY OF SENSES AS ONE OF THE “SIGNS OF THE TIMES” IN IAN MCEWAN’S SATURDAY

In the paper, I. McEwan's Saturday (2005) is analyzed in the aspect of narrative and worldview features that determine a specific transition of postmodern fiction into a new configuration. Main objective is to outline the specifics of the worldview of the main character, the London neurosurgeon Henry Perowne. The scope of problem-thematic issues represented in the novel is revealed in the discourse of metamodern philosophy that makes it possible to clarify the available interpretive models regarding the analyzed novel and to determine the features of the configural transitions of postmodernism into a new phenomenon. L. Miroshnychenko's model (2023) regarding the interpretation of the novel in the categories of "signs of the times" has been discussed as an important feature that outlines British fiction at the beginning of the XXI century. Methodology: structural and semiotic method, the hermeneutic and comparative approaches.

Results/findings and conclusions. The author has clarified the system of "signs of the times" proposed by L. Miroshnychenko, in particular by referring to the category of authenticity that makes it possible to outline new meanings, to present a new perspective on reality, and on the system of historical and biological processes that determine the development of civilization. The view on the war in Iraq, inclusive of religious conflicts, extremism and terrorism, is presented not only in the system of political or socio-historical coordinates, but

also through references to psychology, the theory of evolution (specifically Darwinism), features of brain activity, etc. All this gives reason to underline the combination in the narrator's focus of worldview approaches that were usually considered antagonistic, polarising, and belonging to different types of discourses.

Significance. It is emphasized that the metamodern orientation to the creation of a new meaning enables the reduction of such polarities, since new meanings are generated from such interaction that ensure the authenticity of being, and a deep understanding of reality and related processes and phenomena. For example, Henry represents two types of mind: professional excellence in working with patients, and in neurosurgery, contrasted with the inability of the character to understand his own children, to find a common language with them, to understand the system of their values, to define aesthetic phenomena that in general play an important role in the civilization history. The disturbed scope of problems and thematic-motif units makes it possible to expand a set of theoretical views available today regarding the interpretation of the British novel, and to determine the configurations of the transition of postmodernism into a new quality precisely by involving the metamodern approach.

Key words: Ian McEwan, contemporary British novel, metamodernism, authenticity, post-postmodernism.